

**KICHIK MAKTAB YOSHIDAGI BOLALARDA IJTIMOIYLASHUV
JARAYONIDAGI QIYINCHILIKLARNI YENGILLASHTIRISH
USULLARI**

Bekchanova Zaynabjon Romanovna

Xorazm viloyati Shovot tumani 2-son maktab psixologi

Rajabova Sohiba Yusupboyevna

Xorazm viloyati Shovot tumani 22-son maktab psixologi

Annotatsiya: Mazkur maqolada kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiylashuv jarayonining psixologik-pedagogik xususiyatlari hamda ushbu jarayonda uchraydigan qiyinchiliklarni yengillashtirish usullari tahlil qilingan. Bolalarning jamoadagi munosabatlari, muloqotga kirishish ko'nikmalari, moslashuv jarayoni va emotsional holatlariga ta'sir etuvchi omillar yoritilgan. Shuningdek, ijtimoiylashuvdagi muammolarni bartaraf etishda oila, maktab, o'qituvchi va psixolog hamkorligining ahamiyati ochib berilgan. Maqolada bolalarda ijtimoiy faollikni rivojlantirish, ularda ijobiy kommunikativ ko'nikmalarni shakllantirish hamda psixologik qo'llab-quvvatlashning samarali usullari haqida ilmiy-amaliy tavsiyalar berilgan.

Kalit so'zlar: kichik maktab yoshi, ijtimoiylashuv, moslashuv, kommunikativ ko'nikma, psixologik rivojlanish, emotsional holat, jamoadagi munosabatlar, oila muhiti, maktab muhiti, psixologik yordam, ijtimoiy faollik, pedagogik yondashuv, bolalar psixologiyasi, muloqot madaniyati.

KIRISH

Bugungi kunda jamiyat taraqqiyoti va ta'lim tizimidagi islohotlar yosh avlodni har tomonlama barkamol, ijtimoiy faol va mustaqil fikrlovchi shaxs sifatida tarbiyalashni taqozo etmoqda. Ayniqsa, kichik maktab yoshidagi bolalarning ijtimoiylashuv jarayonini to'g'ri tashkil etish va bu jarayonda uchraydigan qiyinchiliklarni bartaraf etish dolzarb pedagogik hamda psixologik

masalalardan biri hisoblanadi. Chunki aynan boshlang'ich maktab davrida bolaning jamiyatga moslashuvi, atrofdagilar bilan munosabat o'rnatishi, xulq-atvori va kommunikativ ko'nikmalari shakllana boshlaydi. Kichik maktab yoshi odatda 6–11 yosh oralig'ini o'z ichiga olib, bolaning hayotida yangi bosqich hisoblanadi. Ushbu davrda bola oilaviy muhitdan tashqariga chiqib, maktab jamoasiga kiradi, yangi qoidalar va ijtimoiy talablar bilan yuzlashadi. O'quv faoliyati uning asosiy faoliyat turiga aylanadi. Shu sababli bolaning sinfdoshlar, o'qituvchilar va atrofdagilar bilan sog'lom munosabat o'rnatishi uning psixologik rivojlanishida muhim ahamiyat kasb etadi. Ijtimoiylashuv jarayoni — bu bolaning jamiyat qoidalari, qadriyatlari va ijtimoiy tajribalarni o'zlashtirish jarayonidir. Mazkur jarayonda bola muloqot qilish, jamoada ishlash, o'z fikrini erkin ifodalash, boshqalarni tushunish hamda ijtimoiy me'yorlarga rioya qilishni o'rganadi. Biroq barcha bolalarda ham bu jarayon bir xil kechmaydi. Ayrim bolalarda tortinchoqlik, o'ziga ishonchsizlik, tengdoshlari bilan muloqotga kirishishda qiynalish, agressivlik yoki moslashuv muammolari kuzatilishi mumkin. Bu kabi holatlar bolaning ta'lim jarayonidagi faolligiga, emotsional holatiga va shaxs sifatida shakllanishiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiylashuvdagi qiyinchiliklarning kelib chiqishiga turli omillar sabab bo'ladi. Avvalo, oiladagi muhit, ota-onaning tarbiya usullari, bolaga bo'lgan munosabati va emotsional qo'llab-quvvatlashi muhim rol o'ynaydi. Shuningdek, maktab muhiti, o'qituvchining pedagogik mahorati, sinf jamoasidagi psixologik iqlim ham bolaning ijtimoiy moslashuviga ta'sir ko'rsatadi. Zamonaviy texnologiyalarning ortiqcha qo'llanilishi, virtual muloqotning ko'payishi ham ayrim hollarda bolalarning real ijtimoiy munosabatlarida qiyinchiliklar yuzaga kelishiga sabab bo'lmoqda. Bolalardagi ijtimoiylashuv muammolarini o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish muhim ahamiyatga ega. Chunki bu jarayonning muvaffaqiyatli kechishi bolaning kelajakdagi shaxsiy rivojlanishi, ta'limdagi muvaffaqiyati va jamiyatdagi o'rnini belgilashda muhim omil hisoblanadi. Shu bois maktab psixologlari, pedagoglar va ota-onalar hamkorlikda bolaning psixologik xususiyatlarini chuqur o'rganishi hamda unga individual yondashuv asosida

yordam ko'rsatishi zarur. Bugungi ta'lim tizimida bolalarning ijtimoiy faolligini rivojlantirish, kommunikativ ko'nikmalarini shakllantirish va sog'lom psixologik muhit yaratishga alohida e'tibor qaratilmoqda. Turli treninglar, rolli o'yinlar, guruhiy mashg'ulotlar va psixologik maslahatlar orqali bolalarda muloqot madaniyati, o'zaro hurmat va hamkorlik ko'nikmalarini rivojlantirish mumkin. Ayniqsa, ijobiy rag'batlantirish va psixologik qo'llab-quvvatlash bolalarning o'ziga bo'lgan ishonchini oshirishda muhim vosita bo'lib xizmat qiladi.

Kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiylashuv jarayoni murakkab va ko'p qirrali psixologik-pedagogik hodisa bo'lib, u bolaning jamiyatga moslashuvi, ijtimoiy me'yorlarni o'zlashtirishi hamda atrofdagilar bilan samarali muloqot o'rnatish jarayonini o'z ichiga oladi. Ushbu davrda bola oilaviy muhitdan maktab jamoasiga o'tadi va yangi ijtimoiy rollarni egallay boshlaydi. Shu sababli bu bosqichda ijtimoiylashuv jarayonida turli qiyinchiliklar yuzaga kelishi tabiiy hol hisoblanadi. Ijtimoiylashuv jarayonida eng ko'p uchraydigan muammolardan biri bu moslashuv qiyinchiliklaridir. Ayrim bolalar yangi muhitga tez kirishib keta olmasligi, sinfdoshlar bilan muloqotda tortinchoqlik qilishi yoki o'z fikrini erkin ifodalashda qiynalishi mumkin. Bunday holatlar bolaning o'ziga ishonchini pasaytiradi va uning o'quv faoliyatidagi faolligiga salbiy ta'sir ko'rsatadi. Bundan tashqari, ba'zi bolalarda agressiv xulq-atvor, jamoada o'z o'rnini topa olmaslik yoki yolg'izlik hissi ham kuzatilishi mumkin. Ijtimoiylashuv qiyinchiliklariga ta'sir etuvchi asosiy omillardan biri oilaviy muhitdir. Ota-onaning bolaga bo'lgan munosabati, tarbiya uslubi, emotsional qo'llab-quvvatlashi va muloqot madaniyati bolaning shaxs sifatida shakllanishida muhim rol o'ynaydi. Haddan tashqari qat'iy nazorat yoki, aksincha, befarqlik bolaning ijtimoiy ko'nikmalarini rivojlanishiga to'sqinlik qilishi mumkin. Shuning uchun oilada sog'lom psixologik muhitni yaratish juda muhimdir. Maktab muhiti ham ijtimoiylashuv jarayonida hal qiluvchi ahamiyatga ega. O'qituvchining pedagogik mahorati, sinfdagi psixologik iqlim, o'quvchilarning bir-biriga bo'lgan munosabati bolaning jamoadagi o'rnini belgilaydi. Agar sinf jamoasida o'zaro hurmat, hamkorlik va do'stona

munosabatlar mavjud bo'lsa, bola o'zini erkin his qiladi va ijtimoiy faolligi oshadi. Aksincha, salbiy muhit, kamsitish yoki tengdoshlar orasidagi nizolar bolaning ijtimoiylashuvini qiyinlashtiradi. Ijtimoiylashuvdagi qiyinchiliklarni yengillashtirishning muhim usullaridan biri psixologik-pedagogik qo'llab-quvvatlashdir. Maktab psixologi tomonidan olib boriladigan individual va guruhiiy maslahatlar bolalarning emotsional holatini barqarorlashtirishga yordam beradi. Psixologik treninglar, muloqot mashg'ulotlari va o'yin texnologiyalari orqali bolalarda kommunikativ ko'nikmalar, o'ziga ishonch va jamoada ishlash qobiliyati rivojlanadi. Shuningdek, o'yin faoliyati kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishda samarali vosita hisoblanadi. Rolli o'yinlar, jamoaviy o'yinlar va ijodiy topshiriqlar orqali bolalar o'zaro muloqot qilishni, kelishuvga erishishni va muammolarni birgalikda hal qilishni o'rganadilar. Bu esa ularning ijtimoiy tajribasini boyitadi va jamoadagi o'rnini mustahkamlaydi. Ijobiy rag'batlantirish ham ijtimoiylashuv jarayonida muhim ahamiyatga ega. O'qituvchi yoki ota-ona tomonidan bolaning kichik yutuqlarini ham e'tirof etish uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va ijtimoiy faolligini kuchaytiradi. Tanqid qilishdan ko'ra qo'llab-quvvatlash va yo'naltirish bolada ijobiy xulq-atvorni shakllantirishga yordam beradi. Bundan tashqari, kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish ham ijtimoiylashuvni yengillashtiruvchi asosiy omillardan biridir. Bolalarni erkin fikr bildirishga o'rgatish, ularning savollariga e'tibor bilan yondashish, suhbat madaniyatini shakllantirish orqali ularning muloqot qobiliyati rivojlanadi. O'qituvchi dars jarayonida dialog, munozara va guruhiiy ishlardan foydalanishi bu jarayonni yanada samarali qiladi. Shu bilan birga, sinf jamoasida ijobiy psixologik muhit yaratish ham juda muhimdir. O'quvchilar o'rtasida do'stlik, hamkorlik va o'zaro hurmatni shakllantirish orqali ijtimoiylashuv jarayoni osonlashadi. Har bir bola o'zini jamoaning muhim a'zosi sifatida his qilsa, u jamiyatga moslashishda kamroq qiyinchilikka duch keladi. Umuman olganda, kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiylashuv jarayonidagi qiyinchiliklar tabiiy bo'lib, ularni to'g'ri pedagogik va psixologik yondashuv orqali yengillashtirish mumkin. Oila, maktab va psixolog hamkorligi asosida olib boriladigan tizimli ishlar bolaning ijtimoiy

rivojlanishini ta'minlaydi va uning kelajakdagi shaxs sifatida shakllanishiga mustahkam zamin yaratadi.

XULOSA

Xulosa qilib aytganda, kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiylashuv jarayoni ularning shaxs sifatida shakllanishida eng muhim bosqichlardan biri hisoblanadi. Aynan shu davrda bola jamiyatdagi me'yor va qoidalarni o'zlashtiradi, tengdoshlari bilan muloqot qilishni o'rganadi hamda o'zining ijtimoiy rolini anglay boshlaydi. Shu sababli ushbu jarayonda yuzaga keladigan qiyinchiliklarni o'z vaqtida aniqlash va ularni bartaraf etish muhim ahamiyatga ega. Ijtimoiylashuvdagi muammolar ko'pincha bolaning oilaviy muhiti, maktabdagi psixologik iqlim hamda shaxsiy xususiyatlari bilan bog'liq bo'ladi. Tortinchoqlik, o'ziga ishonchsizlik, muloqotga kirishishdagi qiyinchiliklar yoki tengdoshlar bilan munosabatlarda muammolar bolaning ijtimoiy rivojlanishiga salbiy ta'sir ko'rsatishi mumkin. Bunday holatlar esa uning o'quv faoliyatidagi faolligini ham pasaytiradi. Mazkur muammolarni yengillashtirishda psixologik-pedagogik yondashuv muhim rol o'ynaydi. Oila va maktab hamkorligida yaratilgan sog'lom psixologik muhit, o'qituvchining to'g'ri pedagogik yondashuvi hamda psixologik qo'llab-quvvatlash bolalarda ijtimoiy ko'nikmalarni shakllantirishga yordam beradi. Ayniqsa, rag'batlantirish, o'yin texnologiyalari, guruhiy faoliyat va trening mashg'ulotlari samarali vositalar hisoblanadi. Shuningdek, bolalarda kommunikativ ko'nikmalarni rivojlantirish, o'z fikrini erkin ifodalashga o'rgatish va jamoada ishlash malakasini shakllantirish ularning ijtimoiylashuv jarayonini sezilarli darajada yengillashtiradi. Har bir bolaga individual yondashuv asosida yordam berish esa uning o'ziga bo'lgan ishonchini oshiradi va jamiyatga moslashuvini tezlashtiradi. Demak, kichik maktab yoshidagi bolalarda ijtimoiylashuv jarayonidagi qiyinchiliklarni bartaraf etish oila, maktab va psixologning hamkorlikdagi tizimli faoliyatini talab etadi. Ushbu jarayon to'g'ri tashkil etilganda bola sog'lom psixologik rivojlanadi, ijtimoiy faol bo'ladi va kelajakda jamiyatda o'z o'rnini topa oladigan barkamol shaxs sifatida shakllanadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Karimova V.M. Psixologiya. – Toshkent: O'qituvchi, 2019.
2. G'oziev E.G'. Yosh davrlari psixologiyasi. – Toshkent: Universitet, 2018.
3. Davletshin M.G. Pedagogik psixologiya asoslari. – Toshkent: TDPU nashriyoti, 2020.
4. Nishonova Z.T. Rivojlanish psixologiyasi va pedagogik psixologiya. – Toshkent: O'zbekiston faylasuflari milliy jamiyati nashriyoti, 2017.
5. Vohidov M.V. Bolalar psixologiyasi. – Toshkent: O'qituvchi, 2016.